

Регіональна модель профілактики підліткової злочинності:

досвід упровадження

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Український
Центр
Порозуміння

Регіональна модель профілактики підліткової злочинності: досвід упровадження

Видання здійснене за фінансової підтримки Швейцарської агенції з розвитку та співробітництва в рамках проекту «Стратегії міліції щодо профілактики підліткової злочинності в Україні», який виконує консорціум організацій: БО «Український Центр Порозуміння», ГО «Інститут проблем наркоманії та наркозлочинності», Київський національний університет внутрішніх справ.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

**Український
Центр
Порозуміння**

Київ 2008

ЗМІСТ

Передмова	4
Розділ 1. Регіональна трирівнева модель профілактики підліткової злочинності	6
1.1. Про проект «Стратегії міліції щодо профілактики підліткової злочинності в Україні».....	6
1.2. Принципи, на яких базується трирівнева модель профілактики злочинності	8
1.3. Три рівні профілактики.....	9
Розділ 2. Стратегії та завдання міліції відповідно до трирівневої моделі профілактики	13
Розділ 3. Як функціонує регіональна модель профілактики підліткової злочинності	15
3.1. Схема моделі	15
3.2. Завдання і діяльність суб'єктів моделі	16
3.3. Концепція оцінювання регіональної моделі профілактики підліткової злочинності.....	22
Глосарій	27
Додатки	29
1. Положення про соціальну програму «Впровадження трирівневої моделі профілактики правопорушень серед дітей».....	29
2. Положення про координаційну раду з профілактики підліткової злочинності і координації діяльності державних та недержавних установ у впровадженні комплексної моделі профілактики підліткової злочинності в громаді (виконавчий комітет Жмеринської міської ради).....	34
3. Договір про співпрацю щодо впровадження в Дарницькому районі м. Києва трирівневої моделі профілактики правопорушень серед дітей.....	36
4. Інформація про реалізацію проекту «Стратегії міліції щодо профілактики підліткової злочинності» в Дарницькому районі м. Києва	40
5. Аналіз існуючої нормативно-правової бази України, що регулює діяльність правоохоронних органів, з метою її адаптації до практичного впровадження регіональної моделі профілактики дитячої та підліткової злочинності ..	46

Організації, які працюють над реалізацією регіональної моделі профілактики підліткової злочинності:

Благодійна організація «Український Центр Порозуміння»

м. Київ, Печерський узвіз, 8, к. 7
тел.: +38 0445371007
www.commonground.org.ua
e-mail: uccg@uccg.org.ua

Громадська організація «Ініціатива»

Вінницька обл., м. Жмеринка, вул. Леніна, 9
тел.: +38 0433244552
e-mail: zhmediator@gmail.com

Регіональна громадська організація «Інститут прав та демократичного розвитку Прикарпаття»

м. Івано-Франківськ, вул. Страчених, 3
тел.: +38 0342 505675
e-mail: yurij555@gmail.com

Вінницька обласна громадська організація «Подільська агенція регіонального розвитку»

м. Вінниця, вул. Театральна, 25/8
o.levchenko@pard.org.ua
www.pard.org.ua

Передмова

Відколи існують закони, які регулюють співжиття членів певної людської спільноти, завжди знаходяться порушники цих законів. Тож таке соціальне явище, як злочинність є незмінно актуальним для всіх людських суспільств усіх епох. Коли ж рівень злочинності зростає, це свідчить про наявність у суспільстві серйозних негараздів. Зокрема, можливими причинами зростання злочинності є втрата цінностей у суспільстві, слабкість влади, складна економічна ситуація, бідність та інші соціальні чинники. Жити в суспільстві, де панує беззаконня і засилля злочинності, страшно і небезпечно. Тому громадяни більшості країн світу зменшення рівня злочинності, зокрема серед дітей і молоді, відносять до п'ятірки найважливіших проблем сучасності.

Для українського суспільства проблема зростання рівня агресії та злочинності серед дітей є актуальною як ніколи. Справді, частка правопорушень, вчинених підлітками, нині становить 10% від загальної кількості злочинів. До того ж, серйозну занепокоєність викликають такі факти, як зниження віку неповнолітніх правопорушників, зростання кількості тяжких злочинів, груповий характер злочинності серед цієї вікової категорії тощо.

Зважаючи на складну ситуацію з підлітковою злочинністю, для України нагальною є потреба в розробці та впровадженні дієвої системи профілактики правопорушень серед дітей. Така система, по-перше, повинна використовувати справді ефективні методи профілактики та, по-друге, передбачати чітке координування зусиль і ресурсів як правоохоронних органів держави, так і громадськості. Тільки за умови активної участі громади, на наш погляд, стане можливим якісно поліпшити криміногенну ситуацію в суспільстві.

У даному виданні ми пропонуємо Вашій увазі комплексну інноваційну модель профілактики підліткової злочинності, розроблену фахівцями Українського Центру Порозуміння в рамках проекту «Стратегії міліції щодо профілактики підліткової злочинності в Україні». Дана модель є трирівневою (описує три рівні профілактики) і ґрунтується на принципах відновного підходу (відповідальність за свої вчинки, самоповага, повага до інших, толерантність тощо). Важливою особливістю даної моделі є те, що вона передбачає впровадження системи профілактики на рівні конкретного регіону та

координування роботи правоохоронних структур, місцевої влади, державних соціальних служб і громади.

Ці матеріали ми адресуємо, перш за все, всім потенційним учасникам регіональної трирівневої моделі профілактики підліткової злочинності – представникам правоохоронних органів, державних та муніципальних соціальних служб, громадських організацій, закладів освіти, а також читачам, які цікавляться питаннями побудови безпечних і згуртованих громад. Щиро сподіваємося, наше видання розширить Ваші професійні та життєві горизонти, наснажить на використання нових підходів у роботі!

Цікавого читання!

Розділ 1

Регіональна трирівнева модель профілактики підліткової злочинності

Необхідність створення комплексної інноваційної моделі профілактики підліткової злочинності зумовлена передусім потребою в новій, більш ефективній системі реагування на правопорушення та запобігання злочинності серед неповнолітніх. Нова модель профілактики має замінити неефективний каральний підхід, що лишився в Україні у спадок від радянського тоталітаризму. Нове розуміння принципів профілактики злочинності ґрунтується на рекомендаціях Європейського Союзу, документах ООН та ЮНІСЕФ стосовно сучасного досвіду ювенальної юстиції, на передовому досвіді Канади, Швейцарії, інших європейських країн у здійсненні профілактики підліткової злочинності.

1.1. Про проект «Стратегії міліції щодо профілактики підліткової злочинності в Україні»

Представлена у даному посібнику трирівнева модель профілактики злочинності серед дітей та молоді розроблена і впроваджується в рамках проекту «Стратегії міліції щодо профілактики підліткової злочинності в Україні». Даний проект виконує консорціум з трьох організацій: БО «Український Центр Порозуміння», ГО «Інститут проблем наркоманії та наркозлочинності» та Київський національний університет внутрішніх справ, за фінансової підтримки Швейцарської агенції з розвитку та співробітництва.

Проект «Стратегії міліції щодо профілактики підліткової злочинності в Україні» ініційовано з метою зменшення рівня злочинності серед неповнолітніх в Україні шляхом підтримки розвитку стратегій профілактики відповідними навчальними закладами та управліннями органів внутрішніх справ.

Проект складається з чотирьох компонентів:

1. *Підвищення потенціалу органів внутрішніх справ.* Підвищення потенціалу органів внутрішніх справ, зокрема кримінальної міліції у справах дітей (КМСД), у плані поліпшення їхніх знань та вмінь щодо попередження злочинності серед неповнолітніх.
2. *Регіональна модель роботи в громаді.* Розробка та пілотування інструментів практичної діяльності у форматі інтегрованої та комплексної моделі роботи в громаді з метою попередження неправомірної поведінки неповнолітніх для запобігання їхнім злочинним діям.
3. *Вдосконалення законодавчої бази.* Аналіз та надання рекомендацій стосовно вдосконалення чинного законодавства щодо заходів попередження злочинності серед неповнолітніх.
4. *Міжсекторальне партнерство.* Налагодження належної координації та регулярної взаємодії державних органів між собою, координації урядових та неурядових організацій задля об'єднання зусиль з метою ефективного попередження злочинності серед неповнолітніх та збереження ресурсів через уникнення дублювання діяльності.

Перший етап реалізації проекту, що тривав з квітня 2005 р. по травень 2006 р. головним чином був спрямований на роботу з органами внутрішніх справ України, зокрема на розробку, апробацію та подальше поширення навчального модуля для працівників міліції, які працюють з підлітками, – кримінальної міліції у справах неповнолітніх.

Загальною метою другого етапу проекту, який триває з березня 2008 р., є розробка та впровадження інноваційної трирівневої моделі регіональної профілактики підліткової злочинності, прив'язаної до громади. Кінцевою метою впровадження даної моделі є зменшення кількості правопорушень серед неповнолітніх в Україні.

Детальніше про проект та його результати, а також про практичне впровадження трирівневої моделі профілактики моделі, можна ознайомитися на сайті «Співпраця міліції та громади заради безпеки», bezpeka.gromad.org.ua

1.2. Принципи, на яких базується трирівнева модель профілактики злочинності

1. Проактивний, відновний підхід

Трирівнева модель профілактики підліткової злочинності забезпечує зниження рівня злочинності серед неповнолітніх і захист інтересів громади в такий спосіб:

- запобігає правопорушенням, усуваючи причини та обставини, що можуть спонукати підлітків чинити протиправні дії (*проактивний підхід*);
- передбачає *активну участь громади* в процесі реабілітації дітей та молоді, що перебувають у конфлікті з законом або виявляють девіантну поведінку, зокрема надання підтримки та допомоги в її ресоціалізації та реінтеграції (*включення в громаду*);
- створює умови для того, щоб правопорушники взяли на себе належну відповідальність за свої вчинки: усвідомили наслідки скоєного й спрямували свої дії на їх виправлення та відновлення стосунків і миру в громаді (*відновний підхід*).

2. Врахування психологічних особливостей

Трирівнева модель профілактики враховує особливості психічного та фізичного стану молодої людини в період формування її особистості, коли їй особливо потрібні підтримка і турбота з боку дорослих, і тому вона має нести справедливу та пропорційну відповідальність за свої дії.

3. Повага до суспільних цінностей

Трирівнева модель профілактики ґрунтується на засадах поваги до суспільних цінностей, орієнтована на формування у підлітків (і в громаді загалом) шанобливого ставлення до загальнолюдських моральних засад, поваги до особистості, а також гендерних, етнічних, культурних та мовних відмінностей, що є в громаді.

4. Визнання прав дитини

Нарешті, модель визнає права та свободи дитини, які закріплені в Міжнародній конвенції про права дитини, зокрема її право бути ви-

слуханою та брати участь у процесі прийняття рішень, які впливають на її життя.

Головною ж особливістю трирівневої моделі профілактики є те, що вона передбачає об'єднання ресурсів громади з метою зменшення рівня злочинності серед неповнолітніх. Передусім ідеться про залучення до профілактичної роботи представників правової системи, зокрема правоохоронних органів, а також органів місцевої влади, соціальних служб і неурядових організацій, які спільно створюють Координаційну раду з профілактики злочинності. Координаційна рада має повноваження: ухвалювати рішення щодо адаптації і забезпечення функціонування моделі на рівні міста, району чи області. Координаційна рада також сприяє формуванню *мультидисциплінарної команди*, до складу якої входять представники відповідних служб громади. Члени мультидисциплінарної команди — це фахівці, які об'єдналися для надання безпосередньої допомоги в кожному конкретному випадку, в цьому полягає комплексний підхід до роботи з дітьми та молоддю, що виявляють девіантну чи делінквентну поведінку.

1.3. Три рівні профілактики

Три рівні профілактики підліткової злочинності різняться цільовими групами, застосовуваними методами роботи та інструментами.

Первинна профілактика

Спрямована на налагодження конструктивної соціальної взаємодії підлітків (соціально прийнятної, законслухняної поведінки). Основними суб'єктами профілактичної діяльності на цьому рівні є система освіти та *шкільні служби порозуміння (ШСП)*, які під час тренінгів та «кіл» проводять ціннісно-орієнтоване навчання підлітків навичкам конструктивної взаємодії. Передбачається також включення навчальних компонентів з відновного та проактивного підходів в інформаційну стратегію міліції для інформування громадськості та дітей, учнів навчальних закладів. Стратегію інформаційної кампанії на рівні громади розробляє Координаційна рада — як невід'ємну частину *регіональної моделі профілактики підліткової злочинності* (далі — *Регіональна модель, РМ*).

Вторинна профілактика

Потрібна тоді, коли інспектор кримінальної міліції у справах дітей або дільничний інспектор міліції реєструють адміністративне правопорушення або інший прояв девіантної/делінквентної поведінки, що не підпадає під дію статей Кримінального кодексу України. У такому разі координатор *центру відновного правосуддя (ЦВП)* у громаді може застосувати такий самий механізм реагування і подальшої реабілітації та реінтеграції, що й на третинному рівні профілактики. Однак, якщо випадок менш серйозний, профілактичну діяльність здійснює *шкільна служба порозуміння*, діяльність якої координує практичний психолог або соціальний педагог із числа членів мультидисциплінарної команди.

Діяльність *ШСП* здебільшого пов'язана саме із вторинною профілактикою злочинності — розв'язанням конфліктів та реагуванням на прояви девіантної поведінки учнів школи. Робота шкільної служби, як і вся модель профілактики злочинності, побудована на принципах відновного підходу. Важливим її елементом є підхід «*рівний — рівному*», тобто профілактичну діяльність виконують переважно старшокласники, які пройшли спеціальне навчання.

Старшокласники є нейтральними посередниками в розв'язанні конфліктів, що виникають між учнями школи, проводять «кола» в класах та профілактичні заняття. Варто зауважити, що більшість конфліктів у школах, де є така шкільна служба, вдається розв'язати без втручання дорослих або застосування дисциплінарних заходів реагування. Але найбільша перевага цього способу реагування полягає в тому, що завдяки участі в процедурах розв'язання конфліктів учні приймають для себе інший спосіб побудови стосунків з однолітками.

ШСП також працює над розв'язанням групових конфліктів та побудовою безпечного середовища в навчальному закладі — проводить так звані «кола» для розв'язання певної проблеми, ухвалення рішення, підтримання одного з учасників тощо.

Ще один напрямок діяльності *ШСП* — упровадження *програми розвитку життєвих навичок*, яка сприяє соціальній реабілітації девіантних підлітків. Якщо до координатора шкільної служби надходить інформація від інспектора міліції про те, що учень певної школи скоїв некримінальне правопорушення, застосовують *мотиваційне консультування* для залучення підлітка до програми життєвих навичок (або кіл підтримки).

Якщо в родині підлітка складна (кризова) ситуація, координатор *ШСП* вивчає можливість провести *сімейну групову нараду* або взяти інших заходів *родинного консультування* та соціальної допомоги. Сімейна групова нарада є програмою відновного підходу, її мета — розв'язати певні проблеми чи усунути кризу в родині, наснажуючи членів родини до активної участі в процесі прийняття рішення та його виконання. Члени мультидисциплінарної команди надають потрібну ресурсну підтримку, якщо сім'я звертається за допомогою.

Третинна профілактика

Цей рівень стосується підлітків, які скоїли правопорушення або злочини. Тож мета профілактики цього рівня — реабілітація правопорушника та реінтеграція його в громаду. Для цього залучають належні ресурси громади та створюють середовище підтримки, що допомагає усунути причини кримінальної поведінки.

Основним інструментом моделі на цьому рівні є *програма відновного правосуддя*. Її суть полягає в тому, що всі особи, причетні до злочину, мають змогу зустрітися і спільно обговорити його причини й наслідки та визначити дії, які допоможуть усунути (виправити) завдану злочинном шкоду. Завдяки такій зустрічі підліток має усвідомити вплив своєї протиправної поведінки та взяти відповідальність за її наслідки, виявивши це через виправлення заподіяної шкоди.

Програма відновного правосуддя має кілька форм:

- медіація між потерпілим та правопорушником;
- коло громади (або підтримки, примирення тощо);
- сімейна конференція та ін.

Послуги з проведення програм відновного правосуддя надає *центр відновного правосуддя (ЦВП) в громаді*, модель якого розробили БО «Український Центр Порозуміння» та його регіональні партнери в рамках проекту Європейської Комісії «Розбудова мережі центрів відновного правосуддя в громадах України».

Важливим елементом програм відновного правосуддя є зв'язок із соціальними послугами в громаді, які можуть надати потрібну допомогу в процесі реінтеграції правопорушника. Наприклад, лікування від алко- та наркозалежності, психіатрична/ психологічна допомога та соціальна робота з підлітком і, можливо, його найближчим соціальним оточенням. Дуже важливу роль у цьому відіграє мульти-

дисциплінарна команда, яку залучає за потреби до участі в програмі відновного правосуддя координатор ЦВП у громаді.

Наприклад, коли інспектор кримінальної міліції у справах дітей залучає до профілактичних дій по факту скоєння правопорушення координатора ЦВП у громаді (якщо неповнолітній визнав, що скоїв правопорушення), він може повідомити про складні соціальні обставини, в яких перебуває дитина (незадовільна родинна підтримка, бездоглядність, жебрацтво тощо). У такому разі координатор ЦВП залучає соціального працівника від самого початку роботи з підлітком. Соціальний працівник бере участь у процедурі медіації (сімейної конференції, кола громади) та допомагає скласти й виконати план реабілітації молоді людини.

Розділ 2

Стратегії та завдання міліції відповідно до трирівневої моделі профілактики

Первинний рівень профілактики

Передбачає зміни в інформаційній стратегії правоохоронних органів, а саме:

- формування в дитячому середовищі поваги до суспільних цінностей, що сприятиме налаштуванню конструктивної соціальної взаємодії – соціально прийнятної, законслухняної поведінки;
- формування позитивного ставлення громадськості до діяльності правоохоронних органів;
- активізація та залучення громадськості (неурядові організації, ЗМІ тощо) до створення безпечного та мирного середовища для дітей.

Вторинний рівень профілактики

На цьому рівні в роботу правоохоронних органів впроваджуються інноваційні стратегії (методики, форми роботи, інструменти) профілактичної роботи з дітьми, які виявляють девіантну поведінку. Використання інноваційних стратегій допомагає:

- Формувати у підлітків повагу до суспільних цінностей, навичок ненасильницького розв'язання конфліктів. Це, у свою чергу, сприятиме налаштуванню конструктивної соціальної взаємодії – соціально прийнятної, законслухняної поведінки.
- Надавати послуги з первинного втручання та оцінювання потреб сімей, діти в яких виявляють девіантну поведінку, перенаправляючи такі родини до інших служб, де їм нададуть кваліфіковані, доступні й достатні послуги. Такі заходи допоможуть родині вийти з кризи.
- Активізувати та залучати громадськість (неурядові організації, ЗМІ тощо), державні та муніципальні служби до надан-

ня соціально-психологічної, реінтеграційної (та інших видів) підтримки дітям із девіантною поведінкою та їхнім родинам.

- Забезпечувати доступ дітей із девіантною поведінкою, сімей групи ризику до потрібних ресурсів. З цією метою складається мапа соціально-психологічних, юридичних та інших видів доступних у громаді послуг для подальшого залучення таких сервісів до *регіональної моделі (РМ)*.

Третинний рівень профілактики

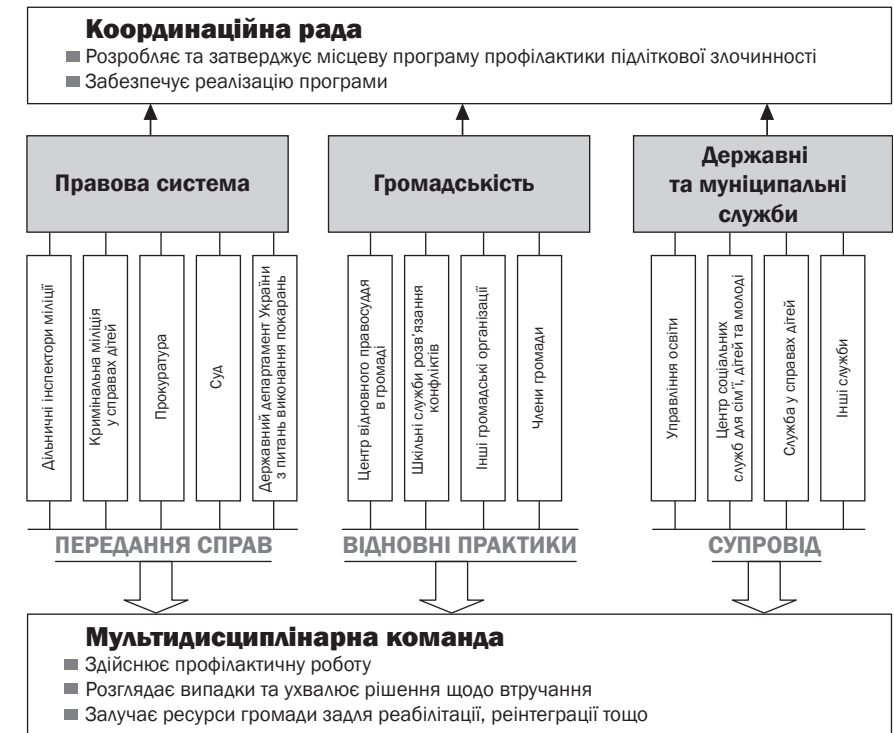
Передбачає впровадження в роботу правоохоронних органів інноваційних стратегій (методик, форм, інструментів) роботи з дітьми, які перебувають у конфлікті з законом. Дані стратегії допомагають:

1. Допомогти дітям усвідомити та взяти відповідальність за наслідки своїх дій, виправити завдану шкоду; залучити членів громади до цього процесу для надання підтримки, сприяння реінтеграції таких дітей, що зменшує ризик повторного скоєння правопорушень.

2. Активізувати та залучити громадськість (неурядові організації, ЗМІ та ін.), державні та муніципальні служби до надання соціально-психологічної, реінтеграційної (та інших видів) підтримки дітям у конфлікті з законом та їхнім родинам.

Розділ 3 Як функціонує регіональна модель профілактики підліткової злочинності

3.1. Схема моделі

3.2. Завдання і діяльність суб'єктів моделі

1. Координаційна рада

- Розробляє та затверджує місцеву програму профілактики підліткової злочинності
- Забезпечує реалізацію програми

Діяльність суб'єкта в рамках моделі	Очікуваний результат діяльності
Створює робочу групу, яка адаптує модель і програму профілактики. Приймає місцеву програму профілактики (фінансове забезпечення приймається через сесію)	Місцева програма профілактики підліткової злочинності. Опис функціонування моделі профілактики в конкретній громаді (з персоналіями та розподілом відповідальності)
Забезпечує функціонування моделі через нормативно-правову підтримку	Інструкції та положення щодо функціонування суб'єктів РМ та відповідного персоналу. Механізми взаємодії суб'єктів РМ між собою та з правовою системою зокрема
Залучає місцеві ЗМІ до розв'язання завдань профілактики та інформування громадськості	Цільові й інформаційні програми та публікації в місцевих ЗМІ Видання інформаційних матеріалів, спрямованих на підвищення обізнаності цільових груп та громадськості
Розглядає дані міліції та ЦВП у громаді про стан криміногенної ситуації в громаді та ухвалює рішення щодо потрібних профілактичних заходів	Заходи комплексного реагування громади, ініційовані координаційною радою, для усунення причин дитячої та підліткової злочинності та криміногенних чинників

2. Правова система

Кримінальна міліція у справах дітей

Діяльність суб'єкта в рамках моделі	Очікуваний результат діяльності
Виявляє правопорушників, передає справи до ЦВП у громаді	Належне реагування громади на кожний випадок правопорушення із застосуванням відновних практик та/або інших форм реагування
Веде облік неповнолітніх правопорушників, (ставить або знімає з обліку за результатами роботи ЦВП у громаді)	Наявний реєстр правопорушників, облік і контролювання відповідних профілактичних заходів у кожному випадку

Управління громадської безпеки

Діяльність суб'єкта в рамках моделі	Очікуваний результат діяльності
Виявляє підлітків групи ризику та скеровує їх до координаційної ради, ЦВП у громаді. Виявляє кризові сім'ї (девіантна, злочинна поведінка дітей) у співпраці зі службою у справах дітей та скеровує випадок до координаційної ради	Рішення координаційної ради, ЦВП у громаді щодо потрібних профілактичних заходів. Належне та регулярне інформування дільничного інспектора міліції про результати застосованих профілактичних заходів
Аналізує наявну криміногенну ситуацію, її ймовірні причини та доповідає (ставить завдання) на засіданні координаційної ради. Розробляє мапу соціальних служб регіону	Картина наявної криміногенної ситуації, що дає змогу аналізувати ймовірні причини підліткової злочинності. Мапа соціальних служб району

3. Громадськість

Шкільна служба порозуміння

Діяльність суб'єкта в рамках моделі	Очікуваний результат діяльності
Первинна профілактика <i>Діяльність учнів-медіаторів (методика «рівний — рівному»):</i> проведення «кіл» для учнів 5–11 класів (процедура побудови безпечного/ мирного середовища/атмосфери), що базується на відновному підході; проведення тренінгів програми розвитку життєвих навичок для учнів 5–11 класів.	Два координатори шкільної служби розв'язання конфліктів поділяють цінності відновного підходу, мають знання та володіють навичками проводити «кола», медіації, тренінги та консультації для дітей з девіантною чи делінквентною поведінкою та їхніх батьків.
<i>Діяльність координатора шкільної служби розв'язання конфліктів:</i> координація діяльності учнів-медіаторів із проведення «кіл» та тренінгів.	Десять старшокласників (медіаторів) у кожній з обраних шкіл (14–17 років), поділяють цінності відновного підходу, мають знання та володіють навичками проводити «кола», медіації та тренінги.

Діяльність суб'єкта в рамках моделі	Очікуваний результат діяльності
<p>Вторинна профілактика</p> <p><i>Діяльність учнів-медіаторів («рівний — рівному»):</i></p> <p>проведення медіацій (процедура розв'язання конфліктів, що базується на відновному підході) для учнів 5–11 класів, у яких виникла конфліктна ситуація;</p> <p>проведення кіл розв'язання конфліктів для учнів 5–11 класів;</p> <p>проведення тренінгів програми розвитку життєвих навичок для учнів 5–11 класів, які виявляють девіантну поведінку.</p> <p><i>Діяльність координатора ШСП:</i></p> <p>координація діяльності учнів-медіаторів із проведення «кіл», медіацій та тренінгів;</p> <p>проведення медіацій для учнів 5–11 класів у складних випадках;</p> <p>проведення кіл розв'язання конфліктів для учнів 5–11 класів у складних випадках;</p> <p>консультування батьків, діти яких виявляють девіантну поведінку.</p> <p>Третинна профілактика</p> <p><i>Діяльність учнів-медіаторів («рівний — рівному»):</i></p> <p>проведення кіл підтримки із залученням дітей у конфлікті з законом.</p> <p><i>Діяльність координатора ШСП:</i></p> <p>консультування дітей у конфлікті з законом;</p> <p>проведення кіл примирення та кіл підтримки для дітей у конфлікті з законом;</p> <p>проведення тренінгів програми розвитку життєвих навичок для дітей у конфлікті з законом;</p> <p>консультування батьків, діти яких виявляють делінквентну поведінку</p>	<p>Позитивне сприйняття в учнів 5–11 класів обраних шкіл відновного підходу до розв'язання конфліктів.</p> <p>Учні 5–11 класів обраних шкіл мають знання та володіють навичками розв'язання конфліктів згідно з відновним підходом</p>

Центр відновного правосуддя в громаді

Діяльність суб'єкта в рамках моделі	Очікуваний результат діяльності
<p>Подає пропозиції до координаційної ради ухвалити відповідні рішення для усунення причин криміногенної ситуації на підставі даних міліції та власного аналізу стану правопорушень, які вчиняють у громаді діти</p>	<p>Заходи, які з ініціативи координаційної ради спрямовані на активізацію громади в системному реагуванні на ситуацію з дитячими правопорушеннями та усунення їхніх причин.</p> <p>Місцева програма профілактики правопорушень серед дітей, яка ґрунтується на принципах відновного правосуддя та враховує потреби громади.</p> <p><i>У перспективі:</i> часткове фінансування діяльності ЦВП у громаді з місцевого бюджету</p>
<p>Розглядає справи, які направляє міліція, та приймає рішення щодо конкретних профілактичних заходів у кожному випадку правопорушення</p>	<p>Рішення щодо подальшої роботи з родиною ґрунтується на результатах комплексного первинного оцінювання та враховує інтереси дитини</p>
<p>Організовує впровадження відновних практик у громаді (програми відновного правосуддя, сімейні групові наради, кола правосуддя), залучає ключових фахівців із державних організацій та органів, недержавних організацій до участі в програмах</p>	<p>Використання в кожному випадку протиправної дії ресурсів родини та громади з метою усунути причини, що призвели до скоєння правопорушення чи виникнення кризи в родині.</p> <p>Делегування родині та громаді відповідальності за усунення причин правопорушення/кризи та її наслідків (у т. ч. завданої шкоди).</p> <p>Наявність розробленого плану реабілітації дитини (родини), що найкраще враховує її інтереси та ресурси громади (родини).</p> <p>Утримання правопорушників від протиправної поведінки впродовж року після проходження програми відновного правосуддя (або залежно від ситуації: утримання дітей від девіантної поведінки, утримання батьків, інших дорослих членів родини від дій або бездіяльності, які призвели до виникнення кризи в родині)</p>

Діяльність суб'єкта в рамках моделі	Очікуваний результат діяльності
Надає соціальні послуги учасникам програм відновного правосуддя, опікується випадком	Отримання кожним неповнолітнім учасником програм відновного правосуддя, який потребує додаткової підтримки з боку фахівців ЦВП у громаді, доступу до інтенсивного соціального супроводу, послуг із представництва інтересів, консультування, інших послуг, створених у межах діяльності ЦВП у громаді (у т. ч. низькопорогового підліткового клубу). Зміна поведінки дитини (батьків) з делінквентної (девіантної) на соціально прийнятну
Інформує громаду (фахівців, потенційних учасників програм відновного правосуддя та інших членів громади) про відновний підхід та можливості цих програм	Поінформованість членів громади про відновне правосуддя, можливості відповідних програм, альтернативні способи розв'язання конфліктів. Поінформованість фахівців, що працюють у громаді, мають доступ до потенційних учасників програм відновного правосуддя, однак не є членами мультидисциплінарної команди, про можливості зазначених програм. Направлення до Центру потенційних учасників програм відновного правосуддя фахівцями, що не є членами мультидисциплінарної команди. Самостійне звернення потенційних учасників програм відновного правосуддя до Центру

4. Державні та муніципальні служби

5. Мультидисциплінарна команда

- Здійснює профілактичну роботу
- Розглядає випадки правопорушень та ухвалює рішення щодо втручання
- Залучає ресурси громади задля реабілітації, реінтеграції тощо

Діяльність суб'єкта в рамках моделі	Очікуваний результат діяльності
Бере участь у програмах відновного правосуддя — коли координатор ЦВП у громаді (координатор шкільної служби розв'язання конфліктів, соціальний педагог школи) залучає її для участі в сімейних групових нарадах, колах правосуддя громади та ін.	Спеціальні послуги та підтримка, що їх надає громада неповнолітнім правопорушникам. Отримання кожним неповнолітнім учасником програм відновного правосуддя, який потребує додаткової підтримки з боку фахівців ЦВП у громаді, доступу до інтенсивного соціального супроводу, послуг із представництва інтересів, консультування, інших послуг у межах діяльності ЦВП у громаді (зокрема низькопорогового підліткового клубу). Зміна поведінки дитини (батьків) з делінквентної (девіантної) на соціально прийнятну. Використання наявного ресурсу громади для усунення причин протиправної поведінки підлітків у конкретних випадках

3.3. Концепція оцінювання регіональної моделі профілактики підліткової злочинності

Очікуваний результат	Індикатори виконання
Вплив моделі	
Громада, в якій функціонує програма профілактики підліткової злочинності, є: <i>безпечною</i> (рівень злочинності та адміністративних правопорушень серед підлітків у довгостроковій перспективі знизиться на 50%); <i>сприятливою</i> для формування в підлітків законослухняної поведінки	Громада залучена до процесу профілактики підліткової злочинності на всіх трьох рівнях. Профілактична діяльність охоплює всі рівні профілактики, базується на принципах відновного правосуддя та проактивного підходу й зорієнтована на формування у підлітків навичок конструктивної соціальної взаємодії (соціально прийнятної, законослухняної поведінки). Стратегії міліції щодо профілактики підліткової злочинності у громаді визначені, розроблені, впроваджені та базуються на принципах відновного правосуддя та проактивного підходу
Запланований результат 1	
Громада володіє потенціалом (знаннями, навичками, ресурсами) для реалізації регіональної моделі профілактики підліткової злочинності всіх рівнів профілактики, базуючись на принципах відновного правосуддя та проактивного підходу	Місцева програма профілактики підліткової злочинності, що охоплює всі рівні профілактики та базується на принципах відновного правосуддя та проактивного підходу, розроблена, прийнята до виконання муніципальними органами влади та реалізується в громаді
	Представники громади (громадські організації, школи, служба у справах дітей, центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, волонтери тощо) мають потенціал та залучені до реалізації Регіональної моделі
	Члени громади володіють інформацією та позитивно сприймають відновне правосуддя
Запланований результат 2	

Очікуваний результат	Індикатори виконання
Профілактична діяльність зорієнтована на формування середовища підтримки для розвитку підлітків та їхнього становлення як законослухняних особистостей	Місцева програма профілактики підліткової злочинності передбачає діяльність: у сім'ях групи ризику та в тих, де діти виявляють девіантну чи делінквентну поведінку; у навчальних закладах Профілактична діяльність спрямована на формування конструктивної соціальної взаємодії (соціально прийнятної, законослухняної поведінки) підлітків
Запланований результат 3	
Міліція (дільничні інспектори та інспектори кримінальної міліції у справах дітей) володіють потенціалом (знаннями, навичками, інструментами) для здійснення профілактики, що охоплює: <i>роботу з підлітками з девіантною та делінквентною поведінкою на принципах відновного правосуддя та проактивного підходу;</i> <i>залучення (активізацію) громади до участі в профілактичних програмах</i>	Представники МВС беруть участь у розробленні та реалізації Регіональної моделі Профілактичну діяльність дільничні інспектори та інспектори кримінальної міліції у справах дітей будують на принципах відновного правосуддя та проактивного підходу Принаймні 50% представників МВС (жінок і чоловіків) демонструють знання та наводять конкретні приклади застосування відновного правосуддя та проактивного підходу
Продукти	
Результат 1	
Розроблено та впроваджено місцеву програму профілактики підліткової злочинності	Створена та функціонує <i>координаційна рада</i> , до якої залучено: представників правової системи (МВС); державні та муніципальні служби; громадськість Засідання координаційної ради відбуваються принаймні 1 раз на квартал Регіональна програма профілактики підліткової злочинності передбачає забезпечення ресурсів (зокрема фінансове) з місцевого бюджету

Очікуваний результат	Індикатори виконання
	Місцева програма профілактики підліткової злочинності охоплює: <i>механізм взаємодії ключових учасників;</i> <i>функціональні обов'язки кожного з ключових учасників;</i> <i>ресурсне забезпечення для всіх видів профілактичної діяльності</i>
Ключові залучені учасники мають знання та володіють навичками для реалізації Регіональної програми профілактики підліткової злочинності	Проведено навчання щодо функціонування Регіональної моделі та принципів відновного правосуддя та проактивного підходу
	Принаймні 50% ключових залучених учасників (жінок і чоловіків) демонструють знання та наводять конкретні приклади застосування відновного правосуддя та проактивного підходу
У громаді функціонує організація (ЦВП), яка проводить програми відновного правосуддя (медіацію у кримінальних випадках, кола громадського правосуддя, сімейні групові наради)	Ключові залучені учасники беруть участь принаймні у 50% програм відновного правосуддя
	У громаді є фахівці (медіатори), які володіють знаннями та навичками для проведення програм відновного правосуддя. Кількість медіаторів: 1 на 3—5 тис. населення
У громаді створені та функціонують шкільні служби розв'язання конфліктів	Місцева програма профілактики підліткової злочинності передбачає матеріально-технічну та фінансову підтримку для функціонування ЦВП
	У навчальних закладах є фахівці (у кожному принаймні 1 координатор та 8 медіаторів-однолітків), які володіють знаннями та навичками, щоб забезпечити функціонування шкільних служб розв'язання конфліктів
	Принаймні у 50% навчальних закладів громади створені та функціонують шкільні служби розв'язання конфліктів
	Місцева програма профілактики підліткової злочинності передбачає матеріально-технічну та фінансову підтримку шкільних служб розв'язання конфліктів

Очікуваний результат	Індикатори виконання
Результат 2	
Місцева програма профілактики підліткової злочинності функціонує на рівні формування середовища підтримки для підлітків	Розроблено та впроваджено регіональну інформаційну стратегію щодо Регіональної програми, яка має на меті сформуванню позитивне ставлення до відновного правосуддя та проактивного підходу як у фахівців, так і серед широких верств населення
	Місцева програма профілактики підліткової злочинності передбачає матеріально-технічну та фінансову підтримку для соціального супроводу підлітка, що виявляє девіантну чи делінквентну поведінку, або його родини (ведення випадку)
	Принаймні у 50% випадків правопорушень, які розглядають у рамках програм відновного правосуддя, застосовують соціальний супровід підлітка або родини
	Принаймні у 50% програм відновного правосуддя, які проводить ЦВП у громаді, залучають до участі представників громади
	Принаймні у 50% конфліктних випадків, які стали відомими адміністрації школи, застосовують відновні практики (шкільна служба розв'язання конфліктів)
Місцева програма профілактики підліткової злочинності сприяє формуванню знань та навичок конструктивної соціальної взаємодії (соціально прийнятної, законслухняної поведінки) підлітків	Шкільна служба розв'язання конфліктів проводить: — медіації однолітків (орієнтовно 3 медіації на тиждень); — тренінги з формування життєвих навичок для дітей, що виявляють девіантну поведінку (принаймні 1 курс на навчальний рік); — тематичні «кола» за принципом «рівний — рівному» (принаймні 1 процедура на місяць для кожного класу, починаючи з 5-го)
	ЦВП проводить: — медіації у кримінальних випадках; — «кола»

Очікуваний результат	Індикатори виконання
	Щонайменше 70% підлітків (дівчат і юнаків), які виявляли делінквентну поведінку та були долучені до програм відновного правосуддя шкільною службою розв'язання конфліктів, мають знання й володіють навичками побудови соціально конструктивної взаємодії
	Щонайменше 50% підлітків у конфлікті з законом (дівчат та юнаків), які були долучені до програм відновного правосуддя ЦВП, мають знання й володіють навичками побудови соціально конструктивної взаємодії
Результат 3	
Представники МВС (кримінальної міліції у справах дітей та дільничні інспектори) володіють знаннями та навичками для реалізації Регіональної моделі	Проведено навчання щодо функціонування Регіональної моделі, принципів відновного правосуддя та проактивного підходу для представників МВС
	Представники МВС беруть участь у роботі координаційної ради
Представники МВС передають справи для розгляду на програмах відновного правосуддя	Принаймні 50% випадків, які перебувають у провадженні дільничного інспектора міліції та пов'язані з адміністративними правопорушеннями й виявами девіантної поведінки підлітків та відповідають критеріям «медіабельності», розглядаються на програмах відновного правосуддя
	Принаймні 75% кримінальних справ, які перебувають у провадженні кримінальної міліції у справах дітей та відповідають критеріям «медіабельності», розглядають на програмах відновного правосуддя
	Представники МВС беруть участь не менш ніж у 25% програм відновного правосуддя

Глосарій

Відновний підхід – підхід до вирішення конфліктів, який базується на таких принципах:

- повага до особистості, віра в її здатність вирішувати конфлікти в найкращий для себе спосіб; учасники конфлікту активно залучені до процесу обговорення та самостійно приймають рішення щодо подальших дій; тому медіатор – це не суддя, не порадник, а «той, хто допомагає спілкуватися»;
- відповідальність у стосунках стосовно інших – процес переговорів побудовано таким чином, щоб учасники конфлікту мали можливість зрозуміти один одного, усвідомити власні вчинки та наслідки, до яких вони призводять, тобто власну відповідальність. Атмосфера довіри і поваги сприяє тому, що учасники конфлікту охочіше беруть на себе зобов'язання щодо виправлення ситуації або відновлення стосунків;
- віра в кожную особистість та її здатність змінюватися – вирішення конфлікту за участю медіатора побудовано як процес переговорів партнерів, а не суперників, що сприяє засвоєнню конструктивної моделі розв'язання конфліктів, яка використовуватиметься в майбутньому.

Медіація – метод розв'язання конфліктів із залученням посередника, який допомагає сторонам налагодити процес комунікації та аналізу конфліктної ситуації таким чином, щоб вони самі могли виявити та вибрати той варіант вирішення конфлікту, який задовольнив би потреби та інтереси всіх учасників. Медіація ґрунтується на принципах добровільної участі сторін, конфіденційності, нейтральності медіатора та відповідальності сторін за виконання прийнятого рішення.

Шкільна служба порозуміння (ШСП) – це команда підготовлених старшокласників-посередників (медіаторів), які допомагають своїм ровесникам розв'язувати конфлікти мирним шляхом, використовуючи в роботі відновні практики: медіацію однолітків, коло прийняття рішень тощо, і працюють над формуванням безпечної атмосфери в навчальному закладі. Роботу ШСП організовує координатор, зазвичай психолог або соціальний педагог, який пройшов підготовку і володіє знаннями та навичками з організації та управління ШСП.

Відновне правосуддя – підхід у реагуванні на злочини, який базується на принципах усунення завданої потерпілому емоційної, матеріальної та фізичної шкоди та прийнятті правопорушником відповідальності за скоєне.

Програми відновного правосуддя – процедури, за допомогою яких принципи відновного правосуддя застосовуються під час вирішення кримінальних ситуацій. Серед програм відновного правосуддя, зокрема, розрізняють медіацію у кримінальних справах, кола правосуддя та сімейні конференції.

Кола правосуддя – одна з програм відновного правосуддя, яка передбачає участь у процедурі вирішення кримінального конфлікту представників громади, в якій було скоєно злочин чи правопорушення (наприклад, жителів селища, представників навчального закладу тощо).

Медіація у кримінальних справах – добровільний і конфіденційний процес, у результаті якого потерпілий та правопорушник мають можливість примиритися за допомогою участі медіатора.

Сімейні конференції – одна з програм відновного правосуддя, під час якої до процесу обговорення долучаються, крім потерпілого та правопорушника, також члени родини правопорушника. Мета їхньої участі – допомогти правопорушнику розробити план його реабілітації та підтримувати його під час реалізації цього плану. Зазвичай сімейні конференції застосовуються у випадках, коли правопорушення було вчинене неповнолітньою особою.

Центр відновного правосуддя в громаді – структура (організація), яка впроваджує відновний підхід у процес розв'язання кримінальних конфліктів, активно залучаючи для цього ресурси громади.

Більш детальну інформацію про вирішення конфліктів, впровадження відновного правосуддя та відновного підходу можна знайти на Інтернет-сайтах:

Практика розв'язання конфліктів: www.commonground.org.ua

Відновне правосуддя в Україні: www.rj.org.ua

Співпраця міліції та громади заради безпеки: bezpekagromad.org.ua

Додатки

Додаток 1

ЗАТВЕРДЖУЮ

начальник Управління у справах сім'ї, молоді та спорту Дарницької районної у м. Києві державної адміністрації
_____ Б. С. Назаренко
« ____ » _____ 2008 р.

ПОЛОЖЕННЯ

про соціальну програму «Впровадження трирівневої моделі профілактики правопорушень серед дітей»

Відповідальна організація за реалізацію:

Управління у справах сім'ї, молоді та спорту Дарницької районної у м. Києві державної адміністрації, благодійна організація «Український Центр Порозуміння».

Рівень проведення: Дарницький район м. Києва.

Цільова спрямованість: Заходи соціальної спрямованості щодо уваги, турботи про окремі категорії дітей, молоді та сімей Дарницького району м. Києва, підтримка та стимулювання обдарованих дітей (неформальних лідерів), розвиток їх творчого потенціалу.

Зміст: Соціальна підтримка сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, та проведення виховно-профілактичної роботи у закладах освіти.

Розділ I

1.1. Назва програми:

Соціальна програма «Впровадження трирівневої моделі попередження правопорушень серед дітей».

1.2. Відповідальна організація за реалізацію:

Управління у справах сім'ї, молоді та спорту Дарницької районної у м. Києві державної адміністрації, благодійна організація «Український Центр Порозуміння»

1.3. Цільова спрямованість:

Заходи соціальної спрямованості щодо уваги, турботи про окремі категорії дітей, молоді та сімей, що опинилися у складних життєвих обставинах та підтримка обдарованих верств населення.

1.4. Рівень проведення:

Дарницький район м. Києва.

1.5. Цільова група: діти, молодь, сім'ї, які опинилися у складних

життєвих обставинах, обдаровані діти.

1.6. Термін реалізації:

01.10.08–31.12.09

1.7. Підстава для розроблення положення:

- Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» від 21.06.2001 р.;
- Закон України «Про соціальні послуги» від 16.07.2003 р.;
- Договір про спільну діяльність між управлінням у справах сім'ї, молоді та спорту Дарницької районної у м. Києві державної адміністрації та БО «Український Центр Порозуміння» від 4 липня 2008 року;

1.8. Актуальність Програми:

Ситуація в Дарницькому районі м. Києва щодо показників та динаміки правопорушень, скоюваних дітьми, є подібною до стану справ в інших районах міста. У період з січня по вересень поточного року кількість правопорушень, вчинених дітьми, зросла на 70%. Разом з

тим існуюча практика роботи з дітьми-правопорушниками та законодавство України не дозволяють притягувати до відповідальності більшість неповнолітніх, що вчинили діяння, які можна кваліфікувати як злочин. У переважній більшості випадків потерпілим, а також їхнім батькам відмовляють у порушенні кримінальної справи, якщо правопорушником є дитина. Це пов'язано з тим, що вік настання кримінальної відповідальності згідно з кримінальним законодавством, становить 16 років (14 – для особливо тяжких злочинів), у той час як загальною тенденцією є «омолодіння» групи дітей-правопорушників: вже на початку нового навчального року зафіксовані випадки нанесення тілесних ушкоджень потерпілим учнями 5–6 класів.

Крім того, у випадках, де мова йде про викрадення майна на суму до 772 грн (наприклад, мобільних телефонів), батькам потерпілих дітей відмовляють у порушенні справи, оскільки від 2005 р. дрібна крадіжка в обсязі до трьох податкових соціальних пільг не вважається кримінальним злочином.

З іншого боку, діти, які перебувають на обліку в кримінальній міліції у справах дітей або внутрішньошкільному обліку, часто не мають можливості отримати кваліфіковану допомогу, яка б дозволила усунути причини, що призвели до скоєння правопорушення. Це сприяє активному вчиненню дітьми повторних конфліктів або порушень дисципліни чи навіть закону.

На сьогодні в районі існує потреба у впровадженні нових підходів та методів до профілактики підліткової злочинності, у тому числі задля попередження вчинення повторних правопорушень. Пропонована програма дозволить запровадити в територіальній громаді інноваційні соціальні послуги та об'єднати зусилля тих фахівців району, які працюють задля вирішення проблеми дитячих правопорушень.

1.9. Мета Програми:

Головною метою реалізації програми є зниження рівня правопорушень та конфліктів, скоюваних дітьми та молоддю, шляхом надання різноманітних соціальних та освітньо-профілактичних послуг.

1.10. Завдання Програми:

1. Створити в Дарницькому районі м. Києва комплексну систему профілактики підліткової злочинності, яка дозволяє об'єднати та скоординувати зусилля фахівців, залучених до вирішення проблеми.

2. Підвищити рівень знань, вмінь та навичок щодо профілактики підліткової злочинності у фахівців, залучених у Дарницькому районі м. Києва до вирішення проблеми;

3. Залучити обдарованих дітей та неформальних лідерів до зниження рівня профілактики правопорушень та конфліктів у закладах освіти;

4. Організувати для дітей та молоді, які скоїли правопорушення або перебувають у конфліктній ситуації, доступ до програм відновного правосуддя.

5. Забезпечити надання інших видів соціальних послуг для суб'єктів соціальної роботи

1.11. Соціальна послуга та результат Програми:

Соціальні послуги:

- соціально-педагогічні: створення та підтримка діяльності шкільних служб порозуміння (у формі групового навчання, групових та індивідуальних консультацій для учнів старших класів та фахівців закладів освіти, відповідальних за профілактику підліткової злочинності), проведення програм відновного правосуддя (попередніх зустрічей для правопорушників та потерпілих, спільних зустрічей для сторін конфлікту);
- соціально-психологічні (індивідуальне та групове консультування дітей та молоді, що перебувають у конфлікті з законом, а також їхніх батьків, інших суб'єктів соціальної роботи);
- інформаційні.

Очікувані результати:

- Зниження рівня правопорушень серед учнів у закладах освіти;
- Зниження рівня конфліктів та пропусків навчання серед учнів середніх та старших класів;
- Зменшення кількості випадків правопорушень, скоюваних повторно дітьми та молоддю;
- Формування сприятливого соціально-психологічного клімату в закладах освіти, виховання у дітей цінностей гуманізму та толерантності.

1.12. Соціальна категорія, на яку розрахована Програма:

1. Діти та молодь в конфлікті з законом та їхні сім'ї.
2. Інші суб'єкти соціальної роботи.
3. Обдаровані діти.

Розділ II

2.1. Замовник:

Дарницька районна у м. Києві державна адміністрація

2.2. Організація, відповідальна за виконання програми:

Благодійна організація «Український Центр Порозуміння»

2.3. Відповідальний від організації за виконання:

Назаренко Богдан Станіславович – начальник управління у справах сім'ї, молоді та спорту

Синюшко Марія Леонідівна – координатор з впровадження регіональної моделі профілактики підліткової злочинності БО «Український Центр Порозуміння»

Розділ III

3.1. Кількість розділів Програми – 3.

3.2. Кількість основних завдань Програми – 5.

3.3. Кількість підпрограм – 0.

3.4. Кількість спеціалістів, які беруть участь у реалізації програми – 5.

3.5. Планована кількість осіб, охоплених програмою – 1 200 осіб.

3.6. Графік роботи:

День тижня	Робочі години	Приймні години
Понеділок	10.00–18.00	–
Вівторок	10.00–18.00	10.00–14.00
Середа	10.00–18.00	–
Четвер	10.00–18.00	14.00–18.00
П'ятниця	10.00–18.00	–
Субота	За потреби	–
Неділя		–

3.7. Місце реалізації програми: вул. Вербицького, 16, кімнати 9–10.

Координатор з впровадження регіональної моделі профілактики підліткової злочинності _____ М. Л. Синюшко

Додаток № 2
До рішення виконкому
Жмеринської міської ради
№17 від 18 січня 2007 року

**Положення
про Координаційну раду з профілактики підліткової
злочинності і координації діяльності державних та
недержавних установ у впровадженні комплексної
моделі профілактики підліткової злочинності
в громаді**

1. Загальні положення

- 1.1. Координаційна рада з профілактики підліткової злочинності і координації діяльності державних та недержавних установ у впровадженні комплексної моделі профілактики підліткової злочинності в громаді (далі – КР) створюється міською радою з метою реалізації державної політики у сфері профілактики підліткової злочинності і координації діяльності державних та недержавних установ у впровадженні комплексної моделі профілактики підліткової злочинності в громаді.
- 1.2. У своїй діяльності КР керується чинним законодавством України, постановами, розпорядженнями Кабінету Міністрів України, розпорядженнями міського голови, цим положенням та іншими нормативними документами.
- 1.3. Очолює КР перший заступник міського голови, який призначається відповідним рішенням.

2. Основні завдання Координаційної ради

- 2.1. Організовує дослідження проблеми підліткової злочинності шляхом проведення моніторингу ситуації злочинності серед неповнолітніх, визначає шляхи їх вирішення.
- 2.2. Надає рекомендації щодо впровадження комплексної моделі профілактики підліткової злочинності в громаді.

- 2.3. Сприяє соціальній рекламі, інформаційній діяльності, спрямованих на реалізацію заходів з профілактики підліткової злочинності.
- 2.4. Організовує підготовку та навчання працівників державних та недержавних організацій, залучених до попередження злочинності серед неповнолітніх.
- 2.5. Здійснює аналіз роботи державних установ, узятих зобов'язань, результатів роботи моделі профілактики підліткової злочинності в громаді, надає рекомендації щодо покращення роботи.
- 2.6. Сприяє налагодженню контактів з вітчизняними та закордонними організаціями відповідної спрямованості – освітніми, науковими, громадськими.

3. Організаційні засади діяльності КР

- 3.1. Робота КР здійснюється на громадських засадах. До роботи на громадських засадах залучаються фахівці, які сприяють якісному виконанню завдань КР.
- 3.2. У своїй діяльності КР керується принципом колегіальності.
- 3.3. Засідання КР проводяться за рішенням голови КР, але не рідше, ніж раз на квартал.
- 3.4. Припинення діяльності КР відбувається за рішенням міської ради.
- 3.5. КР має право обговорювати питання та приймати рішення при наявності більшості членів КР.
- 3.6. Рішення вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало більшість членів КР, присутніх на засіданні.

ДОГОВІР **про співпрацю щодо впровадження** **в Дарницькому районі м. Києва трирівневої моделі** **профілактики правопорушень серед дітей**

м. Київ

«__» _____ 2008 р.

Дарницька районна у м. Києві державна адміністрація, іменована далі «Райдержадміністрація», в особі її голови _____, що діє на підставі Положення, з одного боку та Благодійна організація «Український Центр Порозуміння», іменована далі «УЦП», в особі Президента Ковалю Романа Георгійовича, що діє на підставі Статуту, з другого боку, разом іменовані надалі «Сторони», уклали цей договір про таке:

I. МЕТА ДОГОВОРУ

1.1. Сторони уклали цей Договір з метою врегулювання співпраці щодо впровадження трирівневої моделі профілактики правопорушень серед дітей у Дарницькому районі м. Києва.

II. ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНІВ

2.1. Трирівнева модель профілактики правопорушень серед дітей це система заходів та видів діяльності, спрямованих на дітей, фахівців та територіальну громаду загалом, яка:

2.1.1. ґрунтується на принципах відповідальності (в тому числі правопорушників за скоєне правопорушення), повазі, толерантності та партнерства;

2.1.2. враховує потреби дітей загальної групи, дітей у конфлікті з законом, а також потерпілих та інших груп, що проживають і/або працюють у громаді;

2.1.3. та має на меті попередити вчинення дитиною правопорушення вперше або повторно.

Програми відновного правосуддя та вирішення конфліктів – це послуги з організації діалогу між фізичними особами, які перебувають

у конфлікті (кримінальному, сімейному, шкільному тощо) в присутності та/або за участі третьої нейтральної сторони, метою якого є відновлення порушених внаслідок конфлікту соціально-психологічного стану, зв'язків і стосунків у житті його учасників та їхнього соціального оточення, усунення завданої конфліктом шкоди.

III. ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН

3.1. УЦП зобов'язується:

3.1.1. організувати програми відновного правосуддя та вирішення конфліктів для мешканців Дарницького району м. Києва;

3.1.2. надавати інші види соціальних послуг для учасників програм відновного правосуддя, дітей та молоді у конфлікті з законом і проживають на території Дарницького району, проводити навчання для фахівців району (відповідно до наявних ресурсів Сторін);

3.1.3. надавати на запит Райдержадміністрації інформацію про поточну роботу з сім'ями та дітьми, що опинились у складних життєвих обставинах і проживають на території Дарницького району м. Києва, а також річні звіти про свою діяльність на користь названої територіальної громади;

3.1.4. надавати на запит Райдержадміністрації пропозиції та рекомендації щодо планування в Дарницькому районі м. Києва роботи з питань профілактики правопорушень серед дітей;

3.1.5. надавати інформаційну, організаційну, методичну підтримку для впровадження шкільних служб розв'язання конфліктів; інших програм, спрямованих на зниження рівня дитячої злочинності, конфліктів у родинях, жорстокого поведіння з дітьми.

3.2. Райдержадміністрація зобов'язується:

3.2.1. включити представника УЦП до складу дорадчого органу;

3.2.2. враховувати результати впровадження моделі попередження правопорушень серед дітей; а також пропозиції та рекомендації УЦП під час планування місцевої політики з відповідних питань;

3.2.3. сприяти розвитку шкільних служб розв'язання конфліктів як інноваційної та ефективної програми попередження проявів делінквентної поведінки у шкільному середовищі; інших видів послуг та інноваційних підходів до вирішення проблеми дитячих і молодіжних правопорушень, жорстокого поведіння з дітьми;

3.2.4. інформувати територіальну громаду Дарницького району про функціонування моделі;

3.2.5. інформувати учасників програм відновного правосуддя, які можуть потребувати послуг Центру, про їхній перелік та умови їх отримання.

IV. ПРАВА СТОРІН

4.1. Райдержадміністрація має право:

4.1.1. направляти для отримання послуг УЦП такі групи клієнтів:

- дітей, схильних до девіантної/делінквентної поведінки;
- дітей та молодь у конфлікті з законом;
- сім'ї, в яких має місце конфлікт;
- сім'ї, в яких є ризик позбавлення батьків батьківських прав;
- особи, що повернулись з місць позбавлення волі і виявляють бажання усунути шкоду, завдану протиправною поведінкою.

4.1.1.2. отримувати від УЦП інформацію про поточну роботу з сім'ями та дітьми, що опинились у складних життєвих обставинах і проживають на території Дарницького району м. Києва, а також річні звіти про діяльність на користь названої територіальної громади;

4.1.1.3. звертатись до УЦП із запитом щодо вивчення ситуації в Дарницькому районі з дитячою (молодіжною) злочинністю, жорстокого поводження з дітьми, підготовки пропозицій і рекомендацій за результатами такого вивчення;

4.1.1.4. звертатись до УЦП із запитом щодо організації та проведення навчання фахівців району з метою попередження правопорушень та жорстокого поводження з дітьми.

4.2. УЦП має право:

4.2.1. організувати та проводити програми відновного правосуддя та вирішення конфліктів, надавати інші види послуг для клієнтів;

4.2.2. проводити навчання фахівців, залучених до попередження правопорушень серед дітей Дарницького району м. Києва;

4.2.3. ініціювати розробку та створення районних програм, спрямованих на зниження рівня підліткової та молодіжної злочинності, конфліктів у родині, жорстокого поводження з дітьми, та подавати їх на розгляд Центру для подальшого затвердження;

4.2.3. обмежувати обсяг надаваних послуг дітям та молоді у конфлікті з законом, сім'ям, в яких відбуваються конфлікти, а також обмежувати проведення навчання для фахівців, якщо на момент звернення Центру ресурси УЦП є недостатніми для здійснення запланованого виду діяльності.

V. ТЕРМІН РЕАЛІЗАЦІЇ ДОГОВОРУ

5.1. Договір укладений строком з «__» червня 2008 року по 31 грудня 2008 року.

5.2. Зміни у термінах реалізації договору вносяться Сторонами у письмовій формі.

5.3. Якщо жодна зі Сторін не виявила бажання розірвати Договір, його дія продовжується на наступний рік.

VI. РЕКВІЗИТИ СТОРІН

Інформація про реалізацію проекту «Стратегії міліції щодо профілактики підліткової злочинності» в Дарницькому районі м. Києва

Коротко про проект

Проект виконується за фінансової підтримки Швейцарської агенції з розвитку та співробітництва. Його було ініційовано з метою зменшення рівня злочинності серед неповнолітніх в Україні шляхом підтримки розвитку стратегій профілактики відповідними навчальними установами та управліннями органів внутрішніх справ.

Виконавці проекту. Виконавцем проекту є Консорціум з трьох організацій:

- Київський навчальний інститут підготовки та підвищення кваліфікації кадрів громадської безпеки Національного університету внутрішніх справ,
- ГО «Інститут проблем наркоманії та наркозлочинності»,
- БО «Український Центр Порозуміння», де на останню з березня 2008 року покладено функції адміністрування та фінансового менеджменту проектної діяльності.

Мета проекту. Загальною метою другого Етапу проекту є розробка та впровадження інноваційної та комплексної системи попередження злочинності серед неповнолітніх в Україні.

Тривалість проекту. Проект виконується з 2005 р. Наразі триває друга фаза проекту, завершення якої заплановано на грудень 2009 р.

Компоненти проекту. Друга фаза проекту має чотири компоненти (завдання):

1) Підвищення потенціалу органів внутрішніх справ

Організація навчання для представників органів внутрішніх справ, зокрема, кримінальної міліції у справах дітей (КМСД) з метою поглиблення їхніх знань та вмінь щодо попередження злочинності серед підлітків.

2) Апробація регіональної моделі роботи в громаді

Розробка та пілотування інструментів практичної діяльності у форматі інтегрованої та комплексної моделі роботи в громаді з метою

попередження неправомірної поведінки неповнолітніх для попередження їхніх злочинних дій.

3) Вдосконалення законодавчої бази

Аналіз чинного законодавства з питань профілактики підліткової злочинності та надання рекомендацій стосовно його вдосконалення;

4) Розвиток міжсекторального партнерства

Створення умов для об'єднання зусиль суб'єктів підліткової злочинності з метою уникнення дублювання та розпорошення ресурсів місцевих громад

Наглядова Рада. До Наглядової Ради проекту входять представники Міністерства внутрішніх справ, Міністерства у справах сім'ї та молоді, Міністерства юстиції, Міністерства освіти та науки, Державного департаменту з питань виконання покарань.

Модель зниження рівня підліткової злочинності в громаді

Дарницький район м. Києва є однією з чотирьох територіальних громад, в яких у межах виконання проекту «Стратегії міліції щодо профілактики підліткової злочинності» (за підтримки Швейцарської агенції з розвитку та співробітництва) відбуваються апробація моделі і розвиток інноваційних технологій попередження дитячої злочинності.

Дана модель є трирівневою та ґрунтується на принципах відновного та проактивного підходів (відповідальність за свої вчинки, повага до себе та інших, толерантність). Метою відновного підходу є допомога громаді в прийнятті відповідальності за зниження рівня правопорушень серед її мешканців. Проактивний підхід до вирішення проблеми дитячих правопорушень надає основну роль профілактичній діяльності на противагу традиційній роботі фахівців з наслідками протиправної поведінки. В основі моделі є уявлення про важливу роль таких факторів у профілактиці делінквентної поведінки серед дітей:

- формування у дітей системи цінностей та навичок конструктивного розв'язання конфліктів;
- делегування дітям повноважень щодо самостійного вирішення конфліктів, сприяння їхній участі у житті громади;
- впровадження в громаді програм відновного правосуддя (інша назва – програм усунення завданої злочинном шкоди, програм примирення для сторін конфлікту);

Рівні профілактики, передбачені в межах апробації та розвитку моделі

Рівень профілактики	Група дітей та молоді	Мета заходів	Види діяльності, які мають бути розвинені в громаді для зниження рівня підліткової злочинності
Первинний рівень	Загальна група дітей, що проживають в громаді	Виховання дітей у дусі цінностей відповідальності, толерантності, поваги до інших; формування у дітей навичок розв'язання конфліктів	Створення шкільних служб порозуміння, навчання дітей навичкам проведення шкільної медіації, навчання фахівців інноваційним підходам до роботи з дітьми та сім'ями, проведення інтерактивних занять, спрямованих на формування у дітей вольових якостей, покращення у них навичок спілкування тощо
Вторинний рівень	Діти групи ризику (схильні до девіантної та делінквентної поведінки, у тому числі ті, що перебувають на внутрішньошкільному обліку, кримінальної міліції у справах дітей тощо).	Недопущення вчинення дітьми кримінальних правопорушень. Корекція делінквентної поведінки	Програми відновного правосуддя (сімейні групові наради, кола примирення), здійснення соціального супроводу для сімей з дітьми; навчання дітей групи ризику основам соціально прийнятної поведінки, соціально-психологічне консультування, індивідуальна та групова терапія, інші види послуг.
Третинний рівень	Діти, що вчинили правопорушення	Допомога дітям в усуненні завданої шкоди, попередження вчинення повторних правопорушень, усунення причин, які призвели до порушення дитиною закону.	Програми відновного правосуддя (медіація у кримінальних справах, форуми громадського правосуддя, сімейні групові наради), здійснення соціального супроводу сімей та дітей, консультування та психотерапія

- побудова системи підтримки для правопорушників та потерпілих (через створення та розвиток професійних соціальних послуг та залучення членів громади до участі у розв'язанні конфліктів); сімей та дітей групи ризику;
- розвиток у громаді батьківської освіти, спрямованої на формування у батьків свідомого ставлення до виконання обов'язків щодо виховання та догляду за дітьми;
- впровадження відновного підходу у діяльність фахівців, залучених до профілактики дитячої злочинності.

Ключові компоненти моделі

Шкільні служби порозуміння (об'єднання старшокласників, які пройшли спеціалізоване навчання і за підтримки шкільних психологів впроваджують профілактичні програми, а також організують зустрічі між дітьми, які перебувають в конфлікті, для примирення сторін). Справи, які можуть розглядати ШСП – це дрібні крадіжки та пошкодження особистого майна учнів невеликої вартості, сварки між учнями.

Програми відновного правосуддя – серія зустрічей з правопорушниками та потерпілими, а також їхніми батьками, іншими значимими особами (класними керівниками, друзями, родичами) для обговорення ситуації конфлікту та прийняття рішення щодо усунення завданої злочином шкоди. Програми відновного правосуддя впроваджують медіатори, які пройшли спеціалізоване навчання. Справи, які можуть бути передані медіатору: крадіжки, грабіж, хуліганство, крадіжки тощо.

Центр відновного правосуддя в громаді – осередок, що координує діяльність медіаторів та шкільних служб порозуміння, співпрацює з органами, організаціями та службами, залученими до профілактики дитячих правопорушень з метою:

- отримання інформації про випадки кримінальних та шкільних конфліктів серед дітей та молоді,
- залучення суб'єктів для роботи з випадком;
- поширення інформації в громаді про інноваційні підходи до профілактики правопорушень.

Відновне правосуддя є доповненням до офіційної системи правосуддя і передбачає залучення сторін конфлікту до процесу усунення його наслідків, що враховує не лише інтереси жертв, а й сприяє попередженню повторних правопорушень серед дітей та молоді. На сьогодні програми відновного правосуддя застосовуються у кримінальних, сімейних та шкільних конфліктах у 12 територіальних громадах України.

Загалом впровадження відновного правосуддя в Україні відбувається за підтримки Верховного Суду України, Академії суддів, Міністерства юстиції, Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту, Генеральної прокуратури, Академії Генеральної прокуратури, Державного департаменту України з питань виконання покарань, Департаменту кримінальної міліції у справах дітей та інших організацій.

Серед основних очікуваних результатів з апробації моделі передбачено такі:

- впровадження відновних підходів у роботу з дітьми в конфлікті з законом, здійснювану дільничними інспекторами міліції, шкільними психологами та соціальними педагогами;
- зниження кількості випадків девіантної та делінквентної поведінки серед дітей, що навчаються в закладах освіти, обраних для апробації окремих елементів моделі;
- зменшення кількості повторних правопорушень серед осіб, направлених дільничними інспекторами міліції.

Плани проекту в Дарницькому районі на вересень–грудень 2008 року

На період вересень–грудень 2008 року БО «Український Центр Порозуміння» відповідно до наявних ресурсів, запланував такі заходи та види діяльності:

- поїздка 5 представників Дарницької районної у м. Києві державної адміністрації до Івано-Франківської області з метою обміну досвідом щодо попередження підліткової злочинності з іншими пілотними регіонами, які беруть участь у проекті;
- навчальна поїздка представників Дарницької районної у м. Києві державної адміністрації до Швейцарії з метою ознайомлення з інноваційним досвідом муніципалітетів щодо зниження рівня підліткової злочинності;

- навчання для фахівців щодо інноваційних підходів та технологій до профілактики дитячої злочинності (семінар для заступників директорів шкіл з виховної роботи та соціальних педагогів);
- створення та підтримка діяльності шкільних служб порозуміння (ШСП) на базі шкіл № 289, 105, 113; також підтримка ШСП, які вже діють у школі № 255, Слов'янській гімназії;
- відбір та навчання дітей навичкам проведення шкільної медіації;
- робота з дітьми та молоддю – правопорушниками та потерпілими, направленими закладами освіти та правоохоронними органами.

Ключовими партнерами запланованої діяльності є:

	Орган, організація або служба	Роль партнера
1.	управління освіти	направлення шкільних психологів та соціальних педагогів для проходження навчання; сприяння проведенню апробації профілактичних програм в обраних закладах освіти
2.	заклади загальної середньої освіти – шкіл №№ 105, 113, 255, 289 Слов'янська гімназія,	допомога у відборі дітей для проходження навчання; надання приміщення для ШЦРК, підтримка дітей, що беруть участь у діяльності Центру; сприяння в проведенні профілактичних програм для дітей; направлення дітей, що вчинили правопорушення, для роботи медіаторів
3.	управління внутрішніх справ	допомога в організації фокус-групи; направлення дільничних інспекторів міліції для проходження навчання
4.	дільничні інспектори міліції	направлення потенційних учасників програм відновного правосуддя
5.	центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.	направлення потенційних учасників програм відновного правосуддя; здійснення спільного соціального супроводу учасників програм відновного правосуддя

**АНАЛІЗ
існуючої нормативно-правової бази України, що
регулює діяльність правоохоронних органів,
з метою її адаптації до практичного впровадження
регіональної моделі профілактики дитячої
та підліткової злочинності**

О. О. Лазаренко,

заступник начальника управління – начальник відділу профілактики правопорушень серед дітей Департаменту кримінальної міліції у справах дітей МВС України

Забезпечення правопорядку здійснюється шляхом виявлення винних у вчиненні протиправних дій осіб та притягнення їх до передбаченої законом відповідальності, а також запровадження форм і методів профілактики правопорушень з метою усунення причин та запобігання виникненню умов, що сприяють їх вчиненню (Комплексна програма профілактики правопорушень на 2007-2009 роки¹).

Вступ

Аналізуючи українське чинне законодавство іноді складно зрозуміти, як саме здійснюється одна з найважливіших функцій правоохоронної системи – запобігання та попередження вчиненню правопорушень та злочинів. Чому найважливіша – бо, здійснюючи таку функцію, держава забезпечує безпеку громадянського суспільства, права і свободи громадян. З розпадом СРСР система профілактичних заходів, побудованих на суспільно-політичній основі («радянська людина» не повинна була скоювати правопорушень,

¹ Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2006 р. № 1767.

до того ж вплив політичних організацій КП, ВЛКСМ і т. п.) також розпалася. Дав тріщину і сам напрямок діяльності міліції – профілактика. Середина 90-х років ХХ ст. відзначилася боротьбою з організованими злочинними угрупованнями, рекетом, створенням підрозділів УБОЗУ² у системі МВС, ліквідацією різного роду комісій при виконкомах рад та великої кількості статей в Адміністративному кодексі³, що був прийнятий у 1984 р.

Особливо небезпечним був вплив на молодь. Відсутність будь-якої системи запобігання правопорушенням (крім явно каральної) спровокувало спалах дитячої злочинності.

З розвитком країни постала нагальна потреба у створенні системи заходів, які б дали змогу запобігти негативним явищам у дитячому середовищі, особливо вчиненню дітьми злочинів та правопорушень. Але, на жаль, замінити неефективний каральний підхід, що лишився Україні у спадок від радянських часів, не вдалося. Нове розуміння принципів профілактики злочинності, що повинне ґрунтуватися на рекомендаціях Європейського Союзу, документах ООН та ЮНІСЕФ прийшло у зв'язку з ратифікацією Україною низки міжнародних документів, зокрема Конвенції ООН «Про права дитини», та інших Факультативних протоколів Ради Європи тощо. Започаткування в Україні досвіду ювенальної юстиції, відновних підходів до здійснення правосуддя, надало можливість розробити нові моделі профілактики дитячої та підліткової злочинності.

Українське законодавство та регіональні моделі профілактики дитячої та підліткової злочинності

Під профілактикою правопорушень серед дітей слід розуміти діяльність органів і служб у справах дітей, спеціальних установ для дітей, спрямовану на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню дітьми правопорушень, а також позитивний вплив на поведінку окремих дітей на території України, в її окремому регіоні, в сім'ї, на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форм власності, за місцем проживання⁴.

² Управління по боротьбі з організованою злочинністю.

³ Кодекс України про адміністративні правопорушення.

⁴ Закон України Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей від 7.02.2007 № 609-V.

Концептуально трирівнева модель якнайкраще відповідає поняттю профілактики:

Поняття профілактики	Концепція трирівневої моделі профілактики
...діяльність органів і служб у справах дітей, спеціальних установ для дітей...	...Головна особливість моделі — громада об'єднує свої ресурси для профілактики злочинності серед дітей. Передусім ідеться про залучення представників правової системи (зокрема правоохоронних органів), органів місцевої влади, соціальних служб та неурядових організацій ...формування <i>мультидисциплінарної команди</i> , до складу якої входять представники відповідних служб громади. Члени мультидисциплінарної команди — це фахівці, які об'єдналися для надання безпосередньої допомоги в кожному конкретному випадку...
...виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню дітьми правопорушень...	Основним інструментом моделі є <i>програма відновного правосуддя</i> . Її суть полягає в тому, що всі особи, причетні до злочину, мають змогу спільно обговорити його причини й наслідки та визначити дії, що допоможуть усунути (виправити) завдану ним шкоду. Завдяки такій зустрічі підліток має усвідомити вплив своєї протиправної поведінки та взяти відповідальність за її наслідки, виявивши це через виправлення заподіяної шкоди.
...позитивний вплив на поведінку окремих дітей на території України, в її окремому регіоні, в сім'ї, на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форм власності, за місцем проживання...	А. Залучення належних ресурсів громади та створення середовища підтримки, що допомагає усунути причини кримінальної поведінки. Б. Зв'язок із соціальними послугами в громаді, які можуть надати потрібну допомогу в процесі реінтеграції правопорушника. В. Розв'язання групових конфліктів та побудова безпечного середовища в навчальному закладі. Г. Сприяти налагодженню конструктивної соціальної взаємодії підлітків (соціально прийнятної, законослужняної поведінки)

Регіональна модель (РМ) трирівневої профілактики залежно від того, на якому етапі розвитку проблеми та її впливу на ту чи іншу соціальну групу вирішує такі завдання:

Первинна профілактика – переважно носить інформаційний характер, оскільки спрямована на формування в особистості неприйняття та категоричну відмову від певних стандартів поведінки та негативних звичок. Її змістом є:

- надання інформації про наслідки асоціальних дій, ризикованої поведінки;

- роз'яснення правових норм стосовно різних аспектів асоціальної поведінки;
- популяризація переваг здорового способу життя;
- формування навичок культурного проведення дозвілля;
- створення умов для самореалізації особистості у різних видах творчої, інтелектуальної та громадської діяльності.

Вторинна профілактика має на меті обмеження поширення певних негативних явищ, що мають місце у суспільстві чи окремій соціальній групі (в регіональній моделі – це школи). Тому соціально-педагогічна діяльність у межах вторинної профілактики зосереджується у різноманітних осередках допомоги особистості: кризових центрах, центрах відновного правосуддя в громаді, шкільних службах порозуміння тощо.

Третинна профілактика – це робота, що здійснюється з постраждалими та спрямована на попередження її рецидивів. Іноді не обходиться без кваліфікованої допомоги лікарів (при вчиненні злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків).

Схожа модель профілактики може здійснюватися на рівні всього суспільства, окремого регіону, макросередовища (макрорівень), окремої соціальної групи, закладу, організації, мікросередовища (мікрорівень), окремого індивіда (індивідуальний рівень).

Профілактична робота на *макрорівні* здійснюється у вигляді комплексних профілактичних програм, кампаній у засобах масової інформації, масових заходів, скоординованої діяльності у межах закладів та організацій.

На *мікрорівні* профілактика здійснюється у вигляді спеціальних програм, заходів та окремих дійств у межах закладів та організацій та за місцем проживання.

Індивідуальний рівень профілактики – це робота, що здійснюється спеціалістами й волонтерами (у ШСП – старшокласниками) з окремими особами.

Суб'єктами профілактичної роботи виступають як спеціально створені організації, спеціалісти, так і будь-який заклад, окремі особи, що зацікавлені у попередженні та подоланні проблеми, і які наділені необхідними для цього ресурсами.

Профілактика буде ефективною у тому випадку, якщо об'єкт профілактичного впливу сам виступить суб'єктом профілактики.

Адже необхідною умовою регіональної моделі профілактики є комплексність та координація дій усіх суб'єктів профілактики на

всіх рівнях, а також привернення до попередження проблем представників цільових груп.

Отже, профілактика будь-якої соціальної проблеми повинна бути спрямована як на соціальне середовище, в якому вона виникає, так і на особистість, котра від цієї проблеми страждає.

Компетенція відповідно до чинного законодавства	Діяльність суб'єкта в рамках РМ
<p>Кримінальна міліція у справах дітей:</p> <ul style="list-style-type: none"> • проводить роботу щодо запобігання правопорушенням неповнолітніх; • виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню правопорушень неповнолітніми, вживає у межах своєї компетенції заходів до їх усунення; • бере участь у правовому вихованні неповнолітніх; виявляє дорослих осіб, які втягують неповнолітніх у злочинну діяльність, проституцію, пияцтво, наркоманію та жебрацтво; • веде облік неповнолітніх правопорушників, у тому числі звільнених з спеціальних виховних установ, з метою проведення профілактичної роботи, інформує відповідні служби у справах неповнолітніх стосовно цих неповнолітніх; • відвідує неповнолітніх правопорушників за місцем їх проживання, навчання, роботи, проводить бесіди з ними, їх батьками (усиновителями) або опікунами (піклувальниками); • складає протоколи про адміністративні правопорушення неповнолітніх, а також їх батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників), які не виконують обов'язків щодо виховання і навчання неповнолітніх, інформує відповідні служби у справах неповнолітніх; • повідомляє органи опіки та піклування за місцем перебування неповнолітнього про відомий факт залишення його без опіки (піклування) батьків. • розшукує неповнолітніх, що зникли безвісти та повернення їх до місця проживання; <p>(Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», ст. 5)</p>	<p style="text-align: center;">Правоохоронна система</p> <ul style="list-style-type: none"> - виявляє правопорушників, передає справи до ЦВП у громаді; - веде облік неповнолітніх правопорушників, (ставить або знімає з обліку за результатами роботи ЦВП у громаді); - виявляє підлітків групи ризику та скеровує їх до координаційної ради, ЦВП у громаді. - виявляє кризові сім'ї (девіантна, злочинна поведінка дітей) у співпраці зі службою у справах дітей та скеровує випадок до координаційної ради; - аналізує наявну криміногенну ситуацію, її ймовірні причини та доповідає (ставить завдання) на засіданні координаційної ради.

Компетенція відповідно до чинного законодавства	Діяльність суб'єкта в рамках РМ
<p>Служба у справах неповнолітніх місцевих державних адміністрацій:</p> <ul style="list-style-type: none"> • розробляє і здійснює самостійно або разом з відповідними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності, громадськими організаціями заходи щодо забезпечення прав, свобод і законних інтересів неповнолітніх, запобігання вчиненню ними правопорушень; • контролює за виконанням цих заходів; координує зусилля органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій (незалежно від форми власності) щодо вирішення питань соціального захисту неповнолітніх та організації роботи щодо запобігання бездоглядності і правопорушень серед них; • подає органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам та організаціям (незалежно від форми власності), громадським організаціям, громадянам практичну та методичну допомогу, консультації з питань соціального захисту і профілактики правопорушень серед неповнолітніх <p>(Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», ст. 4).</p>	<p style="text-align: center;">Державні та муніципальні служби</p>

Компетенція відповідно до чинного законодавства	Діяльність суб'єкта в рамках РМ
<p>Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді:</p> <ul style="list-style-type: none"> забезпечує соціальне обслуговування сімей, дітей та молоді шляхом надання їм соціально-педагогічних, психологічних, соціально-медичних, соціально-економічних, юридичних та інформаційних послуг; здійснює соціальний супровід прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах, соціальний патронаж молоді, що відбуває чи відбула покарання у формі обмеження або позбавлення волі на певний строк; проводить соціально-профілактичну роботу із запобігання правопорушенням та іншим негативним явищам у дитячому та молодіжному середовищі, подолання їх наслідків, пропагує здоровий спосіб життя; здійснює соціально-реабілітаційні заходи, спрямовані на надання особам, які перебувають у складних життєвих обставинах (у тому числі, які постраждали від насильства в сім'ї), допомагає у відновленні ними порушених функцій організму, компенсації обмежень життєдіяльності та підтриманні оптимального фізичного, психологічного, соціального рівня для досягнення соціальної адаптації; <p>(п. 11 Загального положення про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2004 р. № 1126).</p> <ul style="list-style-type: none"> здійснює соціальне інспектування з метою забезпечення супроводу неблагополучних сімей, <p>(Наказ Державного Комітету України у справах сім'ї та молоді від 04.02.2002 р. №11)</p>	<p>Державні та муніципальні служби</p>

Компетенція відповідно до чинного законодавства	Діяльність суб'єкта в рамках РМ
<p>Психолог навчального закладу:</p> <ul style="list-style-type: none"> розробляє та впроваджує розвивальні, корекційні програми навчально-виховної діяльності з урахуванням індивідуальних, статевих, вікових особливостей різних категорій дітей; здійснює превентивне виховання, профілактику злочинності, алкоголізму і наркоманії, інших залежностей і шкідливих звичок серед підлітків; проводить психологічну експертизу і психолого-педагогічну корекцію девіантної поведінки неповнолітніх; консультує з питань психології, практичного використання методів психології в організації навчально-виховного процесу. 	<p>Заклади освіти</p> <p>– бере участь у програмах відновного правосуддя — коли координатор ЦВП у громаді (координатор шкільної служби розв'язання конфліктів, соціальний педагог школи) залучає її для участі в сімейних групових нарадах, колах правосуддя громади та ін.</p>
<p>Соціальний педагог навчального закладу:</p> <ul style="list-style-type: none"> здійснює посередництво між освітніми установами, сім'єю, трудовими колективами, громадськістю, організовує їх взаємодію з метою створення умов для всебічного розвитку дітей і підлітків; сприяє участі вихованців у науковій, технічній, художній творчості, спортивній, суспільно-корисній діяльності, виявленню задатків, обдарувань, розкриттю здібностей, талантів, дбає про професійне самовизначення та соціальну адаптацію учнівської молоді; залучає до культурно-освітньої, профілактично-виховної, спортивно-оздоровчої, творчої роботи різні установи, громадські організації, творчі спілки, окремих громадян; впливає на подолання особистісних, міжособистісних, внутрішньосімейних конфліктів, надає потрібну консультативну психолого-педагогічну допомогу дітям і підліткам, молоді груп соціального ризику, дітям, які потребують піклування тощо <p>(п.п. 4.3, 4.5. Положення про психологічну службу системи освіти України, затверджене наказом Міністерства освіти України від 03.05.1999 р. № 127).</p>	<p>Заклади освіти</p> <p>– бере участь у програмах відновного правосуддя — коли координатор ЦВП у громаді (координатор шкільної служби розв'язання конфліктів, соціальний педагог школи) залучає її для участі в сімейних групових нарадах, колах правосуддя громади та ін.</p>

Компетенція відповідно до чинного законодавства	Діяльність суб'єкта в рамках РМ
	<p>Громадськість</p> <p>Центр відновного правосуддя в громаді: подає пропозиції до Координаційної ради ухвалити відповідні рішення для усунення причин криміногенної ситуації на підставі даних міліції та власного аналізу стану правопорушень, які вчиняють у громаді діти; розглядає справи, які направила міліція, та приймає рішення щодо конкретних профілактичних заходів у кожному випадку правопорушення; організовує впровадження відновних практик у громаді (програми відновного правосуддя, сімейні групові наради, кола правосуддя), залучає ключових фахівців із державних організацій та органів, недержавних організацій до участі в програмах надає соціальні послуги учасникам програм відновного правосуддя, опікується випадком; інформує громаду (фахівців, потенційних учасників програм відновного правосуддя та інших членів громади) про відновний підхід та можливості цих програм.</p>

На наш погляд, додаткового врегулювання потребує визначення ролі державних та муніципальних служб в регіональній моделі профілактики. В будь-якому разі громадські організації (у РМ – центри відновного правосуддя в громаді) повинні кимось координуватися (можливо залучатися), особливо в питаннях надання соціального

супроводу кризовим сім'ям, у яких виховуються діти, що перебувають у конфлікті з законом. Особливо актуальна така координація на первинному та вторинному етапах. Оскільки саме на спеціально уповноважений орган (управління у справах сім'ї та молоді) виконавчої влади як суб'єкта соціальної роботи із сім'ями, які опинились у складних життєвих обставинах покладається ведення обліку таких сімей⁵. Порядок надання та види соціальної допомоги сім'ям, які опинились у складних життєвих обставинах визначені у Законах України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», «Про соціальні послуги», «Про попередження насильства в сім'ї».

Також у регіональній моделі не визначена роль Служб у справах дітей. На ці служби покладається обов'язок щодо захисту прав дитини в т. ч. дитини, яка перебуває у конфлікті з законом. Ці служби визначають потреби дитини в захисті її базових прав, обсяг необхідної соціальної допомоги, здійснюють соціальний супровід. Вони можуть виступати в ролі законного представника дитини (як правило, дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування). ССД можуть і повинні спрямовувати дітей, що вчинили правопорушення або схильні до їх вчинення (діти з девіантною поведінкою) до центрів відновного правосуддя, кризових центрів, ШСП.

Аналіз швейцарського досвіду щодо регулювання діяльності правоохоронних органів стосовно профілактики дитячої та підліткової злочинності⁶.

Робота з профілактики підліткової злочинності здійснюється також на декількох рівнях – школи (РМ – первинна профілактика), громад та кварталів (РМ – вторинна профілактика). Третинна профілактика полягає в проведенні нагляду та надання комплексної допомоги поліцією та консультативними групами особам, яким суд призначив альтернативні види покарання у т.ч. пробацію.

Координація цієї роботи належить до компетенції консультативних груп (аналог мультидисциплінарної команди). Скажімо,

⁵ Спільний наказ Мінсім'ямолодьспорту, МОЗ, МОН, Міністерства праці та соціальної політики, МВС, Міністерства транспорту та зв'язку, ДДУВП від 14.06.2006р. № 1983/388/452/221/556/596/106 (зарєєстровано в Міністерстві юстиції України 12 липня 2006 р. за № 824/12698) «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах».

⁶ За матеріалами статті консультанта з вирішення кризових ситуацій за допомогою громади Департаменту народної освіти Домініка Шотем Лера «Концепції та методи профілактики насильства в школі та на вулиці», а також матеріалів навчального візиту до Швейцарії.

консультативна група «Le Point» у кантоні Женева здійснює свою діяльність вже протягом 15 років.

До первинної профілактики можна віднести програму «пружина», яка діє в школах кантону Фрібург. Це індивідуально-профілактична програма направлена на роботу з дітьми, які мають девіантну поведінку і проводиться шкільним психологом.

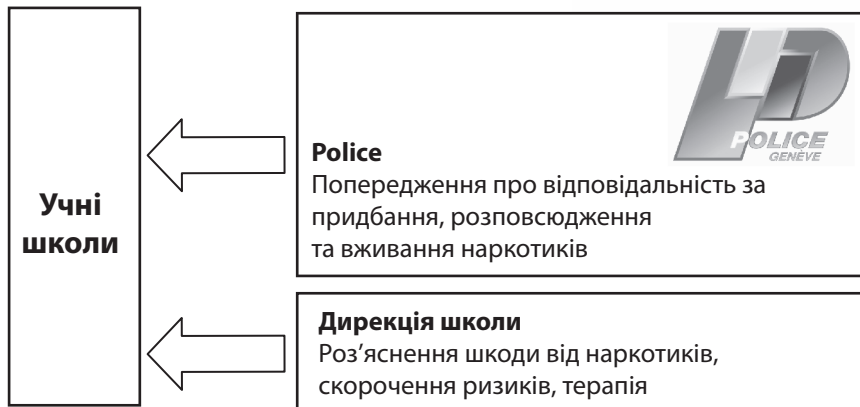
Стратегії поліції полягають у такому. Для більш тісної взаємодії в питаннях профілактики поліцією підписані протоколи взаємодії із середніми школами (DSCO). За цим протоколом школа повинна реалізувати всі можливості для проведення профілактичної роботи з підлітками, які перебувають у конфлікті з законом і лише після цього звертатися до поліції. Крім цього, школа зобов'язана систематично нагадувати правила поведінки дітям, якщо говорити юридичними термінами – проводити *правове виховання дітей*.

Дільничний інспектор – квартальний «ілотье» (L'ilotier – фр.) проводить регулярні зустрічі з адміністрацією шкіл. Річ у тім, що за цим протоколом поліція має право відвідати школу лише у трьох випадках:

- a. переслідування злочинця;
- в. юридичне розслідування (розслідування злочину, який мав місце на території школи);
- с. для проведення уроків профілактики на початку та в кінці навчального року (загальна профілактика).

Три принципи роботи поліції в школі: **ПАРТНЕРСТВО, ВЗАЄМОДІЯ, НАГАДУВАННЯ ПРО ЗАКОН** (відповідальність).

Як це працює. Для прикладу – здійснення профілактики вживання наркотичних речовин.

За словами міністра освіти кантону Женева п. Шарля Біра (Charles Bear), каральна парадигма у профілактиці правопорушень серед підлітків себе вичерпала і необхідно від «репресивності» переходити до «ефективності» завдяки чіткому розподілу суб'єктів, що здійснюють профілактику та їх взаємодії.

Головні засади профілактики у школі				
Попередження правопорушень	Переймання проблемами учнів	Медіація	Партнерство вчителів та учнів	«Санкціонування» (виховання та покарання)

Значне місце в стратегії поліції з попередження негативних проявів у підлітковому середовищі в т. ч. вчиненню правопорушень (необхідно відмітити, що кримінальна відповідальність за вчинення суспільно небезпечних діянь у Швейцарії передбачена з 10 років!) відводиться координаційній роботі з соціальною службою **FASe**. Як приклад Женевський підрозділ **FASe** нараховує 42 центри, в яких працює 577 соціальних працівників та 19 соціальних працівників на вулиці. Центри (квартальні клуби), виконують місії профілактики правопорушень серед молоді, популяризація здорового способу життя. За словами Домініка Шотем Лера, центри виконують роль «місць для спілкування зацікавлених партнерів». Я особисто відвідував такі клуби і можу сказати, що це дійсно місце, де створені різноманітні умови і можливості для спілкування різних верств населення, особливо молодіжних команд різної направленості: від байкерів, ролерів – до любителів шахів. Дитина запросто може взяти велосипед або скейт «на прокат», влаштувати за допомогою «соціального працівника на вулиці» (є така штатна одиниця) день народження, на яке запросити друзів і т. д. Основним функціями такого працівника є попередження правопорушень з боку підлітків шляхом проведення бесід та так зване «не репресивне» втручання. У клубі можна дізнатися про наявність ваканцій щодо додаткової роботи. Також є «mini Vox», де члени громади залишають записки з проханням за невелику платню в чомусь допомогти: вигуляти собаку, винести сміття і т. п.).

Діяльність клубів здійснюється на основі самоврядування молоддю (хоча є штатний директор). Єдиними правилами під час відвідування клубів є: **не курити, не вживати наркотиків та алкоголю, поважати один одного** (не сваритися).

У такому клубі постійно у встановлені часи здійснює прийом дільничний – «ілотье», який відноситься до поліції кантону. Крім кантонального ілотье, у клубі постійно можна зустріти муніципального ілотье, який працює із соціальними службами у більш тісному контакті на відміну від свого кантонального колеги. Взагалі ілотье – це особливий тип поліцейського. Його завданням є не розкриття злочинів, а в налагодженні партнерських відносин з членами громади та організації громадської безпеки за рахунок діяльності самої громади. Він навіть не здійснює арештів на території обслуговування, щоб не псувати відношення з членами громади (бо хтось завжди буде у добрих стосунках з тим кого заарештовують). Для цього викликаються інші поліцейські.

Основним девізом швейцарської поліції у роботі з попередження злочинності – є **«Жити разом і поліпшувати взаємовідносини»**.

Поліцією (на стадії третинної профілактики) до процесу реінтеграції правопорушника залучається широке коло громадськості для керування та нагляду за випробуваними, з метою розуміння суспільством задля чого правопорушник звільняється від традиційного покарання плюс розуміння відповідальності за безпеку загалом шляхом контролю та унеможливлення скоєння повторного злочину з подальшою реінтеграцією правопорушника

Необхідним елементом забезпечення профілактичної роботи на третинному етапі є здійснення корекційних програм, спрямованих на профілактику агресивної поведінки, рецидиву злочинів, мотивацію позитивних змін особистості та поліпшення соціальних стосунків.

З метою врегулювання функціонування регіональної моделі профілактики підліткової та дитячої злочинності у діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні необхідно:

1. Внести зміни до Закону України «Про органи та служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», в частині визначення профілактики. На нашу думку, це повинно бути визначення **СИСТЕМИ ПРОФІЛАКТИКИ**.

2. Підготувати спільний наказ МВС України, Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, МОН України щодо затвердження алгоритму проведення профілактичної роботи з підлітками, які схильні до вчинення правопорушень.

3. Законодавчо закріпити можливість проведення медіацій, для вирішення питання щодо примирення сторін конфлікту і врахувати це при розгляді справ у суді.

4. Внести зміни до відомчих наказів МВС, якими затверджені Положення про службу ДІМ та КМСД у частині можливості сповіщення громадськості про випадки в яких доцільно використати процедуру примирення, здійснення обміну інформацією між суб'єктами, що беруть участь у РМ профілактики.

Коротко про БО «Український Центр Порозуміння»

Благодійна організація «Український Центр Порозуміння» офіційно зареєстрована у березні 2002 р. Місія організації – сприяння зміцненню взаємозв'язків та взаємовідповідальності у громадах шляхом впровадження відновного підходу та інших практик побудови консенсусу.

Втілюючи свою місію, організація надає ресурсну підтримку місцевим ініціативам, співпрацює з державними установами для забезпечення законодавчого регулювання практичної діяльності, формує середовище фахівців, розробляє та апробує інноваційні соціальні технології, вивчає досвід їх впровадження та пропагує ідеї відновного підходу серед професіоналів та широкої громадськості.

Напрями діяльності Українського Центру Порозуміння:

- навчання фахівців (суддів, адвокатів, представників системи освіти, інспекторів міліції, кримінальної виконавчої інспекції тощо), кандидатів у медіатори у кримінальних та сімейних конфліктах;
- допомога у створенні та підтримці діяльності шкільних служб порозуміння (нині в Дарницькому районі м. Києва таких центрів створено 2, у Вінницькій області – 7, в м. Біла Церква – 3);
- переклад і видання класичних праць іноземних авторів у галузі відновного правосуддя (завдяки зусиллям фахівців УЦП перекладено та видано наступні книги: Г. Зер «Зміна об'єктива: новий погляд на злочин та правосуддя», М.Райт «Восстановительное правосудие – путь к справедливости. Симпозиум», Буш Роберт А. Берок, Фолджер Джозеф П. «Что может медиация. Трансформативный подход к конфликту»);
- видання фахового щоквартального бюлетеня «Відновне правосуддя в Україні»;
- узагальнення українського досвіду запровадження відновного підходу при здійсненні профілактики правопорушень серед дітей та молоді («Шкільна служба розв'язання конфліктів: досвід впровадження» (2007), «Розвиток Центрів відновного правосуддя в громадах» (2007), «Гуманізація кримінального судочинства шляхом розвитку елементів служби пробації та реалізації програм примирення потерпілих та правопорушників» (2007), Микитин Ю. І. «Медіація у кримінальних справах: деякі правові аспекти» (2006));
- надання послуг із медіації у кримінальних, сімейних та сусідських конфліктах, де однією зі сторін є дитина або молода людина.

Ці та інші напрями діяльності втілені в минулих та поточних проєктах Українського Центру Порозуміння, які було підтримано Європейською комісією, Агентством Сполучених Штатів з міжнародного розвитку, Фондом «Євразія», Інститутом Сталих Спільнот (США), Швейцарським Бюро Співробітництва, Посольством Великої Британії в Україні, Фондом «Відродження» та Радою Європи.